

УДК 343.985

DOI 10.32755/sjlaw.2020.03.100

Хань О. О.,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-9912-1547

СИТУАЦІЙНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ПОБУДОВИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

У статті доведено, що побудова програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій має відбуватися відповідно до типових ситуацій, виокремлених у науці на підставі аналізу результатів судово-слідчої практики. Визначено, що для досягнення мети криміналістичного програмування слідчу (розшукову) дію будь-якого виду слід уявити як певну послідовність ситуацій, що змінює одна одну. Різноманітність типових ситуацій, що мають місце під час провадження слідчих (розшукових) дій, викликають необхідність диференційованого підходу до побудови програм їх провадження.

Ключові слова: криміналістичне програмування; слідчі (розшукові) дії; типові слідчі ситуації.

Постановка проблеми. У криміналістичній науці цілком прийнятною вважається теорія ситуаційної зумовленості досудового і судового слідства. Програмування провадження окремих слідчих (розшукових) дій є новим засобом вирішення тактичних завдань слідчим під час кримінального провадження. У зв'язку з цим постає питання дослідження його ситуаційної зумовленості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями ситуаційної зумовленості слідчих (розшукових) дій займалися такі криміналісти, як В. І. Алексейчук, О. Я. Басв, В. Є. Богинський, В. Є. Вікторова, В. П. Водяницький, А. М. Гусаков, С. Ф. Денисюк, Г. Г. Доспулов, Д. Д. Заяць, В. П. Корж, В. С. Максимов, Ю. М. Михайлова, В. В. Негребецький, Є. Є. Подголін, І. В. Попов, Ю. І. Ревтов, О. Б. Соловійов, Л. О. Соя-Серко, В. В. Степанов, А. О. Фелющенко, М. М. Хлинцов та ін. Проте питання ситуаційної зумовленості побудови та реалізації програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій залишається на доктринальному рівні невирішеним.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження ситуаційної зумовленості програмування окремих слідчих (розшукових) дій у криміналістиці.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні одним із найбільш перспективних напрямів у криміналістиці можна вважати ситуаційний підхід до розслідування злочинів, що дозволяє вирішувати як традиційні, так і криміналістичні завдання, які знову виникають, на принципово новій основі. Адже в ході розслідування злочину слідчому доводиться мати справу з певним розмаїттям різних ситуацій, які йому треба адекватно сприймати, правильно оцінювати й грамотно вирішувати. Саме тому постала об'єктивна необхідність формування криміналістичної теорії ситуацій, яка пов'язана з проблемою підвищення ефективності криміналістичних рекомендацій та максимальною їх спрямованістю на практичну слідчу діяльність. У криміналістичній науці поступово позначилася тенденція використання ситуаційного підходу для вирішення найрізноманітніших завдань криміналістичної техніки, тактики і методики [1, с. 6–7].

Із цього приводу Л. Я. Драпкін пише, що ситуаційний підхід пронизує всі розділи криміналістики, а її ситуаційна природа зумовлена груповим та індивідуальним характером багатьох об'єктів дослідження, імовірнісними формами зв'язку та невіднозначними відносинами між ними, що впливають на неоднозначність багатьох висновків і результатів. Наукові методи й схеми дій у криміналістиці пов'язані з узагальненням і типізацією різноманітних об'єктів і ситуацій, у ході дослідження яких обов'язково встановлюються ситуаційні особливості, що притаманні відповідним класифікаційним групам або етапам. Ефективність ситуаційного підходу полягає не лише в тому, що він дозволяє конкретизувати теоретичні та практичні узагальнення, а й у тому, що дає можливість використовувати у слідчій діяльності додаткову інформацію узагальненого (групового) характеру, найбільш адекватну для обрання та адаптації типових рішень, спрямованих на подолання складних ситуацій, що виникають за конкретними кримінальними справами. Концепція ситуаційного підходу дозволяє усунути недостатню конкретність висновків, низьку ефективність наукових теорій, переслідує мету

посилення практичної значущості наукових досліджень. Вона є своєрідною антитезою прагненню до розроблення універсальних, дуже спрощених теоретичних схем [2, с. 12–13].

Історія формування уявлень про криміналістичні ситуації пов'язана з ім'ям А. Гельвіга, який у 1925 р. одним із перших звернув увагу на доцільність урахування ситуації, що складається у процесі розслідування злочинів, під час формування тактичних і методичних рекомендацій криміналістики [3, с. 13–19]. Слід зазначити, що категорія «криміналістична ситуація» з її сучасним змістом (до якого включають слідчу ситуацію, ситуацію окремих слідчих (розшукових) дій, експертну ситуацію, оперативно-розшукову ситуацію, судову ситуацію та кримінальну ситуацію) [4, с. 9], з'явилася не так давно. Її прообразом була слідча ситуація, дослідження якої дало перші поштовхи до становлення теорії криміналістичної ситуації. Перша досліджувалася криміналістами в межах удосконалення методичних рекомендацій; на сьогодні вона є найбільш розробленою в теоретичному плані, хоча процес її становлення супроводжувався довгими науковими дискусіями щодо поняття, змісту, класифікацій, чинників, що впливають на її формування, та можливостей її типізації.

У теперішній час із цього приводу найбільш обґрунтованими вважаються такі положення. У широкому розумінні слідча ситуація являє собою сукупність усіх умов, що впливають на розслідування і визначають його особливості. Така сукупність найбільш повно характеризує і відбиває все, що впливає і може впливати на розслідування злочину, а, отже, дозволяє вичерпно визначити шляхи і засоби цілеспрямованого впливу на слідчу ситуацію [5, с. 196–197]. У свою чергу, як зазначають В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель та Г. К. Авдєєва, практично більш значущим є поняття «слідча ситуація» у вузькому розумінні [6, с. 312] як характеристика інформаційних даних, якими володіє слідство на конкретному етапі розслідування. У цьому вигляді зміст слідчої (розшукової) ситуації є більш конкретним, визначеним і реальним у плані встановлення заходів, необхідних для розкриття та розслідування злочинів [7, с. 197]. Але головне в теоретичному й практичному аспектах полягає в тому, що за кожним конкретним кримінальним провадженням на

цей момент є певна кількість інформації, яка необхідна для успішного розслідування, що й зумовлює різницю системи безпосередніх завдань [8, с. 69–70]. Саме таке розуміння поняття та сутності слідчої (розшукової) ситуації стало основою під час дослідження інших видів криміналістичних ситуацій.

Порівняно недавно вчені звернули увагу на значення ситуацій під час дослідження криміналістичних проблем провадження окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) та судових дій. Щодо судових ситуацій, що безпосередньо впливають на вибір суддею, прокурором, адвокатом-захисником відповідної лінії поведінки та рішень, які вони у цьому процесі ухвалюють, то І. І. Когутич виділяє такі: підсудного (чи одного з кількох) не доставлено зі слідчого ізолятора; не з'явився перекладач; не з'явилися потерпілі, свідки, експерти; коли процес провадять у багатоепізодних справах із великою кількістю підсудних; за участю прокурора і за участю захисника або без участі обох (у справах приватного обвинувачення); за ситуації, коли частина підсудних відмовилися від захисників, а в іншій частині вони залишилися; у справах щодо неповнолітніх підсудних тощо [9, с. 316]. Також урахування ситуацій необхідне як під час призначення експертиз [10, с. 50–54], так і провадження експертного дослідження, у ході якого експерт поетапно відтворює ситуацію утворення слідів злочину; в нього періодично виникає необхідність проаналізувати ситуацію, що виникла на тому чи іншому етапі; на основі її оцінки експерт і ухвалює відповідні процесуальні, тактичні й організаційні рішення [11, с. 141]. Отже, ситуаційний підхід на сьогодні є актуальним напрямом наукових досліджень.

Особливою сферою реалізації ситуаційного підходу є криміналістична тактика. Це не випадково, оскільки ухвалення тактичного рішення, обрання найбільш раціональної системи тактичних прийомів чи тактичних комбінацій залежить перш за все від ситуацій, що виникають у ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій [12, с. 180]. На теперішній час питання ситуаційної зумовленості криміналістичної тактики та її окремих складових у літературі розглядається досить активно, виділяються типові ситуації провадження слідчих (розшукових) дій,

що ще раз підтверджує необхідність розроблення програм дій слідчого під час їх провадження. Все це зумовлює потребу в дослідженні ситуаційної зумовленості програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій, причому як під час їх розроблення, так і під час реалізації слідчим. Адже програми, в яких акумульовані певні криміналістичні знання, спрямовані на застосування у слідчій практиці, яка є ситуаційно зумовленою. Їх розроблення без урахування цієї особливості слідчої діяльності істотно зменшує коефіцієнт корисної дії зазначеного тактичного засобу.

Отже, постановка питання про ситуаційний характер програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій є необхідною умовою їх побудови та реалізації, що можливе завдяки достатній розробленості теорії ситуацій у криміналістиці взагалі та ситуацій окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема. Ще раз нагадаємо, що під ситуацією окремих слідчих (розшукових) дій сьогодні деякі вчені розглядають сукупність умов та обставин, що створюють відповідну обстановку, положення в ході провадження конкретної слідчої (розшукової) дії, які зумовлені характером самої слідчої (розшукової) дії, часом і місцем її проведення, позицією і поведінкою учасників, наявністю доказової інформації, результатами діяльності слідчого, та впливають на тактику цієї слідчої (розшукової) дії [13, с. 7]. Структурно ситуація окремої слідчої (розшукової) дії являє собою єдність елементів: 1) кримінально-процесуального характеру; 2) тактичного характеру; 3) психологічного характеру; 4) інформаційно-логічного характеру; 5) матеріального й організаційно-технічного характеру [13, с. 7–8].

Сформульовані Л. П. Ковтуненко положення стосовно ситуацій окремих слідчих (розшукових) дій знайшли свою інтерпретацію щодо встановлення зв'язків між ситуацією слідчої (розшукової) дії та обранням тактичних прийомів її провадження, постановки запитань, ухвалення тактичних рішень, створення відповідних програм та алгоритмів провадження слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, побудова програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій має відбуватися відповідно до типових

ситуацій, виокремлених у науці на підставі аналізу результатів судово-слідчої практики.

На сьогодні в наукових колах такою, що превалює, є думка не лише про можливість типізації слідчих (розшукових) ситуацій, а й пріоритетність цього завдання для вчених-криміналістів. Як зазначає В. А. Журавель, така тенденція є цілком природною, оскільки наука криміналістика не в змозі сформулювати рекомендації, розраховані на кожну конкретну слідчу ситуацію [14, с. 103]. Однак відома й протилежна думка, що належить Р. С. Белкіну. Вчений вважав, що складний, багатокомпонентний склад слідчої ситуації, значна кількість об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на зміст і характер цих компонентів, створюють у своєму сполученні невичерпну кількість варіантів слідчих ситуацій, кожна з яких обов'язково відрізняється від інших. Конкретна слідча ситуація завжди індивідуальна, і тому типізація слідчих ситуацій за всією повнотою їх змісту є неможливою [15, с. 95–96].

Слід зазначити, що в наукових колах позиція видатного вченого не була підтримана. Так, Л. Я. Драпкін стверджує, що типізація слідчих ситуацій можлива; її підставами є наявність загальних, групових ознак і їх відносна повторюваність [2, с. 17]. Васильєв О. М. та Яблоков М. П. вважають головним критерієм типізації частоту повторюваності певних ознак [16, с. 139]. Веліканов С. В. таким критерієм бачить репрезентативну множину однорідних конкретних ситуацій [17, с. 12]. Але разом із цим слід сказати, що Р. С. Белкін у цілому, заперечуючи можливість типізації слідчих ситуацій, у той самий час зазначив, що здійснити їх типізацію можливо, але тільки за одним з їх компонентів, а якщо бути ще більш точним – лише за одним з елементів, що створюють цей компонент. Як правило, таким об'єктом типізації обирають один з елементів компонента інформаційного характеру, а саме: наявність інформації щодо події та її учасників [15, с. 95–96]. Цю думку розвинув В. Л. Синчук, зазначивши, що для здійснення типізації за основу необхідно брати вузьке розуміння слідчої ситуації, тобто як положення (обстановку), що характеризує своєрідність певного етапу розслідування і визначається наявністю чи відсутністю значущої для розсліду-

вання інформації. Інакше, для забезпечення типізації з усіх компонентів, що входять до структури слідчої ситуації, доцільно залишити тільки компоненти інформаційного характеру. Навіть така «урізана типізація», заснована на використанні лише джерел інформаційного характеру, має свою практичну спрямованість щодо визначення оптимального напрямку розслідування, обрання найбільш ефективного комплексу слідчих (розшукових) дій, а тому має право на існування [18, с. 181]. При такому підході, на думку інших науковців, поняття слідчої ситуації наповнюється, власне, криміналістичним змістом, оскільки відбиває тактико-криміналістичні передумови досягнення істини у справі без включення положень, що забезпечують організаційну сторону проведення розслідування [19, с. 17].

Отже, в криміналістиці на підставі методу ситуаційного моделювання розроблені підходи до типізації ситуацій окремих слідчих (розшукових) дій. Фактично йдеться про побудову типових інформаційних моделей ситуацій, що найчастіше виникають. На наш погляд, пріоритетним є виділення саме більш конкретизованих, детальних типових ситуацій окремих слідчих (розшукових) дій, адже їх дослідження дасть можливість будувати програми управління поведінкою злочинця під час провадження слідчих (розшукових) дій, корегувати її на користь слідства.

У цілому для досягнення мети криміналістичного програмування слідчу (розшукову) дію будь-якого виду слід уявити як певну послідовність ситуацій, що змінює одна одну. Таким чином, ми отримуємо можливість виділити максимальну кількість тих чи інших типових ситуацій та відповідних алгоритмів їх розв'язання. Подібні розроблення вже існують у літературі. Наприклад, стосовно обшуку пропонуються такі варіанти ситуативних змін. Перш за все обшук може здійснюватись у ситуації присутності або відсутності обшукуваного. Якщо обшукуваний присутній при обшуку, слідчий має запропонувати йому добровільно видати об'єкти, що відшукуються. Після цього можливе виникнення двох різних ситуацій обшуку: при добровільній видачі та при відмові від добровільної видачі. У свою чергу, добровільна видача відшуканих об'єктів свідчить про бажання обшу-

куваного співпрацювати зі слідством, але це не призупиняє подальшого провадження обшуку, оскільки можлива видача лише певної частки предметів пошуку і приховування головних із них.

У разі відмови від добровільної видачі має місце перехід до двох різних за своєю природою блоків ситуацій:

1) блок ситуацій, що відбиває ставлення обшукуваного до здійснюваного обшуку (ситуація активної протидії; ситуація нейтральної поведінки обшукуваного та його відмова від спілкування; ситуація надання допомоги слідчому під час здійснення пошукових дій);

2) блок ситуацій, що відображає передбачуваний спосіб збереження предмета пошуку (ситуація, коли передбачається, що предмет пошуку зберігається без спеціального маскування; ситуація, коли передбачається, що предмет пошуку видозмінено або знищено; ситуація, коли передбачається, що предмет пошуку сховано у спеціальних схованках або інших суб'єктивно недоступних місцях). Кожному блоку ситуацій мають відповідати «свої» системи тактичних прийомів [6, с. 327–328], що входять до структури відповідної програми обшуку.

Різноманітність типових ситуацій, що мають місце під час провадження слідчих (розшукових) дій, зокрема, й обшуку, у свою чергу, викликають необхідність диференційованого підходу до побудови програм їх провадження. Цілком зрозуміло, що різними за своїм характером є, наприклад, ситуація обшуку при активній протидії з боку обшукуваного та ситуація надання допомоги слідчому під час здійснення пошукових дій. Вони ставлять перед слідчим різні тактичні завдання та, як наслідок, потребують застосування різних тактичних засобів управління ними. Саме тому індивідуальними для будь-якої із таких ситуацій мають бути й програми їх провадження, що акумулюють у собі засоби управління ситуаціями у вигляді алгоритмів та рекомендації до застосування останніх.

Висновки. Підсумовуючи викладене, доцільно зазначити, що ситуаційний підхід є одним із найбільш перспективних напрямів у криміналістиці, який дозволяє посилити практичну значущість наукових досліджень. Враховуючи, що програми, в яких акумульовані певні криміналістичні знання, спрямовані на

застосування у слідчій практиці, є ситуаційно зумовленими, ми дійшли висновку про необхідність побудови програм провадження окремих слідчих (розшукових) дій відповідно до типових ситуацій, виокремлених у науці на підставі аналізу результатів судово-слідчої практики. Для досягнення мети криміналістичного програмування слідчу (розшукову) дію будь-якого виду розглядати як певну послідовність ситуацій, що змінюють одна одну. Самі ж типові ситуації мають бути максимально детальними та конкретними. А реалізація програм слідчих (розшукових) дій у рамках конкретного акту розслідування також повинна відбуватись відповідно до конкретних ситуацій, що виникають.

Список використаних джерел

1. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: монография / под ред. Н. П. Яблокова; Калинингр. ун-т. Калининград, 1997. 248 с.
2. Драпкин Л. Я. Основы криминалистической теории следственных ситуаций: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Всесоюз. ин-т по изучению причин и разраб. мер предупреждения преступности. Москва, 1987. 46 с.
3. Гельвиг А. Современная криминалистика. Москва: Право и жизнь, 1925. 100 с.
4. Специализированный курс криминалистики (для слушателей вузов МВД СССР, обучающихся на базе среднего специального юридического образования): учебник. Киев, 1987. 384 с.
5. Проблеми забезпечення ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні: монографія / кол. авт.; за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. Харків: Право, 2010. 400 с.
6. Бахін В. П. Криміналістика: курс лекцій / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. Ірпінь: Акад. ДПС України, 2002. Ч. 1. 356 с.
7. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 93 с.
8. Когутич І. І. Поняття судових ситуацій та їх вплив на розгляд кримінальних справ. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична*. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2007. Вип. 44. С. 315–322.
9. Седова Т. А. Следственные ситуации и их значение при проведении экспертизы. *Следственная ситуация: сб. науч. тр. / отв. ред В. В. Клочков*. Москва: Всесоюз. ин-т по изучению причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1985. С. 50–54.

10. Літвінова О. Роль і завдання моделювання у структурі ситуаційного підходу до дослідження об'єктів криміналістики. *Підприємство, господарство і право*. 2004. № 6. С. 141–144.

11. Ковтуненко Л. П. Ситуація як детермінанта проведення слідчих дій. *Проблеми законності: республік. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій*. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2005. Вип. 72. С. 180–183.

12. Ковтуненко Л. П. Ситуаційна зумовленість тактики слідчих дій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 20 с.

13. Журавель В. А. Ситуаційний підхід до формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право 2008. Вип. 8. С. 102–108.

14. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. Москва: Юрид. лит., 1988. 304 с.

15. Васильев А. Н., Яблоков Н. П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. Москва: Моск. гос. ун-т, 1984. 144 с.

16. Великанов С. В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 19 с.

17. Синчук В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування вбивств. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2002. Вип. 2 (29). С. 181–185.

18. Понятие и виды следственных ситуаций. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник / В. П. Бахин, В. И. Гончаренко, Н. И. Клименко, А. Н. Колесниченко и др.; под ред.: В. К. Лисиченко. Киев: Вища шк., 1988. С. 15–24.

Khan O.

SITUATIONAL CONDITIONALITY OF CONSTRUCTION AND PROGRAMS IMPLEMENTATION OF INDIVIDUAL INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

In forensic science, the theory of situational conditionality of pre-trial and judicial investigation is considered to be quite accepted. Programming the conduct of individual investigative (search) actions is a new means of solving tactical tasks by investigators during criminal proceedings. This raises the question of examining its situational conditionality.

Under the situation of individual investigative (search) actions today, some scientists consider a set of conditions and circumstances that create the relevant situation - the situation during a specific investigative (search) action, which is due to the nature of the investigative (search) action, time and place, position and the

behavior of the participants, the availability of evidence, the results of the investigator, and affect the tactics of this investigative (search) action.

The article concludes that the situational approach is one of the most promising areas in criminology, which allows to strengthen the practical significance of scientific research. Given that the programs, which accumulate certain forensic knowledge aimed at application in investigative practice, are situationally determined, it is necessary to build programs for individual investigative (search) actions in accordance with typical situations identified in science on the basis of judicial analysis - investigative practice. In order to achieve the goal of forensic programming, investigative (search) action of any kind should be considered as a certain sequence of alternating situations. The most typical situations should be detailed and specific as possible. And the implementation of programs of investigative (search) actions within the framework of a specific act of investigation must also take place in accordance with the specific situations that arise.

Key words: forensic programming; investigative (search) actions; typical investigative situations.

References

1. Volchetskaia, T. S. (1997), *Forensic situation*, Kaliningrad University, Kaliningrad.
2. Drapkin, L. Ya. (1987), *Fundamentals of the forensic theory of investigative situations*: avtoref. dys. ...d-ra yuryd.nauk:12.00.09 / All-Union Institute for the Study of Causes and Development crime prevention measures, Moscow.
3. Helvig, A. (1925), *Modern forensics*, Law and life, Moscow.
4. Specialized course in forensic science (for students of universities of the Ministry of Internal Affairs of the USSR, studying on the basis of secondary specialized legal education) (1987), NI and RIO KShV Ministry of Internal Affairs of the USSR, Kyiv.
5. Problems of securing the efficiency of criminal translation agencies in Ukraine (2010), Pravo, Kharkiv.
6. Bakhin, V. P. (2002), *Crimeanalytics: course of lectures*, Academy SPS of Ukraine, Irpen.
7. Kolesnichenko, A. N. and Konovalova, V. E. (1985), *Forensic characteristics of crimes: textbook*, Law Institute, Kharkiv.
8. Kohutych, I. I. (2007), "The concept of court situations and their impact on criminal cases", *Bulletin of Lviv University*, Legal series, Vol. 44, pp. 315–322.
9. Sedova, T. A. (1985), "Investigative situations and their significance in the examination", *Investigative situation: collection of scientific papers*, pp. 50–54.

10. Litvinova, O. (2004), "The role and tasks of modeling in the structure of the situational approach to the study of criminological objects", *Entrepreneurship, economy and law*, Vol. 6, pp. 141–144.
11. Kovtunenکو, L. P. (2005), "The situation as a determinant of investigative actions", *Problems of legality*, Vol. 72, pp. 180–183.
12. Kovtunenکو, L. P. (2008), *Situational conditionality of investigative tactics*, National Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine, Kharkiv.
13. Zhuravel, V. A. (2008), "Situational approach to the formation of certain forensic methods of crime investigation", *Theory and practice of forensic science and criminology*, Vol. 8, pp. 102–108.
14. Belkin, R. S. (1988), *Forensics: problems, trends, prospects, From theory to practice*, Law literature, Moscow.
15. Vasiliev, A. N. and Yablokov, N. P. (1984), *Subject, system and theoretical foundations of criminology*, Moscow State University, Moscow.
16. Velikanov, S. V. (2002), *Classification of investigative situations in forensic methodology*, National Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine, Kharkiv.
17. Sinchuk, V. (2002), "Typical investigative situations in the methodology of murder investigations", *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 2 (29), pp. 181–185.
18. Bakhin, V. P. (1988), *The concept and types of investigative situations. Soviet criminology. Methods of investigation of certain types of crimes: manual* / Lysychenko, K. (Ed.), Vyshcha shkola, Kyiv, pp. 15–24.